

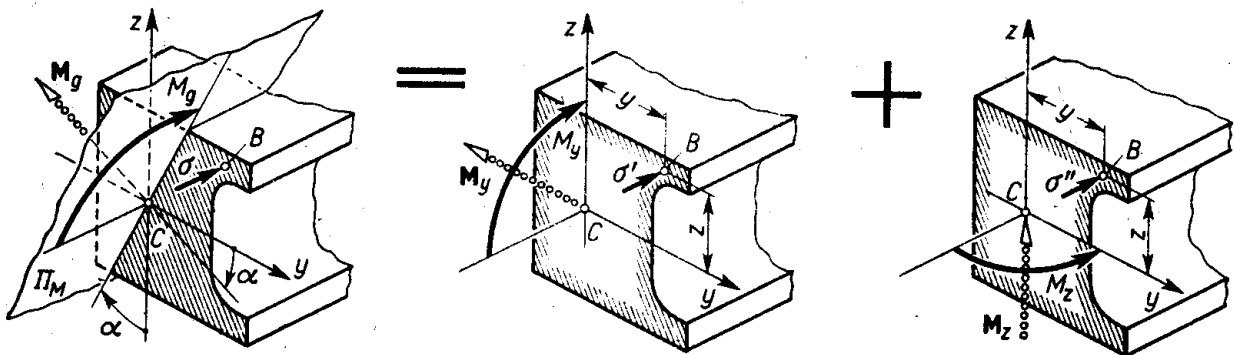
6 ZŁOŻONE ZAGADNIENIA ZGINANIA

6.1. Zginanie ukośne

Z artykułu 5.5 wiemy, że zgięciem ukośnym jest przypadek, gdy płaszczyzna Π_M działania momentu M_g nie pokrywa się z żadną z dwóch głównych centralnych osi y i z przekroju (rys. 6.1). Przypadek taki sprowadzamy do superpozycji dwóch zgięć prostych, rozkładając wypadkowy wektor M_g na składowe momenty

$$M_y = M_g \cos \alpha, \quad M_z = M_g \sin \alpha, \quad (a)$$

których wektory pokrywają się z osiami y i z . Każdy z tych momentów wywołuje zginanie proste, z tym że przy działaniu M_y śladem warstwy obojętnej jest oś y , a przy działaniu

Rys. 6.1. Rozkład zginania ukośnego na dwa proste

M_z — oś z . Uwzględniając to, możemy z wzoru (5.14) określić dla każdego z tych przypadków naprężenia normalne σ' i σ'' działające na ten sam element B przekroju. Dostosowując wzór (5.14) do oznaczeń z rys. 6.1 mamy

$$\sigma' = -M_y z / J_y, \quad \sigma'' = -M_z y / J_z. \quad (b)$$

Przy jednoczesnym działaniu M_y i M_z naprężenie σ w elemencie B jest, zgodnie z zasadą superpozycji,

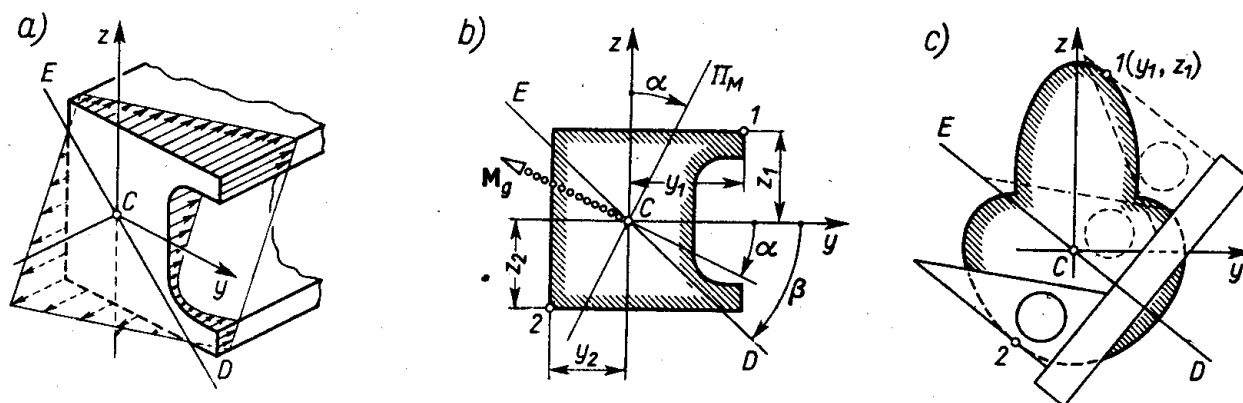
$$\sigma = -\frac{M_y z}{J_y} - \frac{M_z y}{J_z} \quad (6.1a)$$

i odpowiada działaniu wypadkowego momentu M_g . Uwzględniając ponadto wzór (a)

możemy zamiast (6.1a) napisać

$$\sigma = - \frac{M_g z \cos \alpha}{J_y} - \frac{M_g y \sin \alpha}{J_z}. \quad (6.1b)$$

Tak więc przy zginaniu ukośnym naprężenie σ jest liniową funkcją współrzędnych y i z badanego punktu przekroju. Jeśli z każdego punktu przekroju wystawić prostopadły

Rys. 6.2. Obraz naprężeń przy zginaniu ukośnym i określeniu punktów o ekstremalnych naprężeniach

wektor σ , to końce tych wektorów utworzą płaszczyznę (rys. 6.2a) przecinającą płaszczyznę przekroju wzdłuż prostej ECD . Prosta ta jest śladem warstwy obojętnej, czyli *osią obojętną*. Jej równanie otrzymujemy wstawiając $\sigma = 0$ do wzoru (6.1b), tj.

$$z = -y \frac{J_y}{J_z} \operatorname{tg} \alpha. \quad (6.2)$$

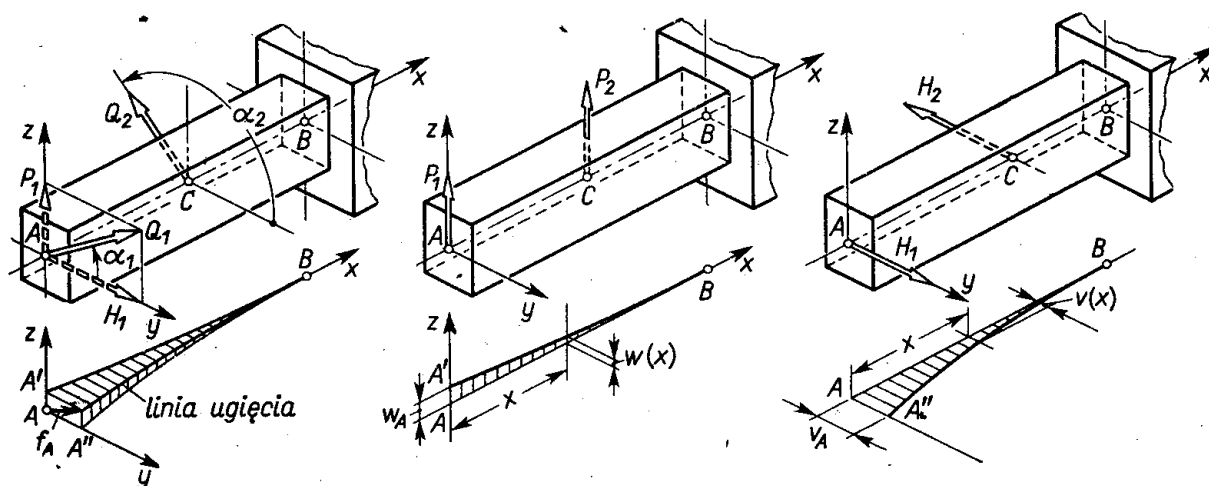
Jak widać, oś obojętna przechodzi przez początek układu, tj. środek ciężkości przekroju. Jeśli $J_y \neq J_z$, to jej kierunek *nie pokrywa się* z kierunkiem wektora M_g i warstwa obojętna nie jest prostopadła do płaszczyzny Π_M działania momentu M_g , lecz jest obrócona w stronę osi głównej odpowiadającej najmniejszemu momentowi bezwładności⁽¹⁾ (rys. 6.2b). W przypadku $J_y = J_z$ warstwa obojętna zostaje prostopadła do płaszczyzny Π_M . Dla takiego przekroju każda oś centralna jest główna (art. 4.4) i zgięcie zawsze jest proste.

Znając położenie osi obojętnej możemy łatwo określić ekstremalne wartości naprężeń σ_e . Skoro końce wektorów σ tworzą płaszczyznę (rys. 6.2a), to warstwicę tej płaszczyzny, a więc linie $\sigma = \text{const}$, są równoległe do osi obojętnej ECD . Im rzędna warstwiczy jest większa, tym ta warstwica leży dalej od linii ECD . Wynika stąd, że punktami przekroju (rys. 6.2b), w których działają σ_e , są punkty 1 i 2, których odległość od osi obojętnej jest największa. Wartości σ_e otrzymamy wstawiając do (6.1b) ich współrzędne y_1, z_1 oraz y_2, z_2 , przy czym współrzędne te są wielkościami algebraicznymi i na przykład $y_1 > 0, z_1 > 0$, ale $y_2 < 0$ i $z_2 < 0$.

W przekrojach bardziej złożonych dla wyznaczenia współrzędnych punktów najbardziej odległych od osi obojętnej ECD stosujemy z reguły sposób wykreślny, którego istotę wyjaśnia rys. 6.2c.

⁽¹⁾ Jeśli $J_y > J_z$, to $\operatorname{tg} \beta = (J_y/J_z) \operatorname{tg} \alpha > \operatorname{tg} \alpha$, skąd $\beta > \alpha$.

Linie ugięcia belki ukośnie zginanej najłatwiej jest wyznaczyć stosując, jak poprzednio, zasadę superpozycji. Biorąc przykładowo wspornikową belkę (rys. 6.3), w której główne centralne osie y i z są znane, i rozdzielając obciążenia Q_1 i Q_2 na działające w płaszczyźnie

Rys. 6.3. Określenie linii ugięcia przez superpozycję

xz , tj. P_1 i P_2 , i yz , tj. H_1 i H_2 , mamy w każdym z tych dwóch przypadków do czynienia ze zgięciem prostym w odpowiedniej płaszczyźnie, a więc z powtórzeniem znanych już z art. 5.8 i 5.9 zagadnień. Wypadkowe ugięcie f_x w przekroju określonym odciętą x jest równe geometrycznej sumie ugięć $w(x)$ i $v(x)$, a jego wartość

$$f_x = \sqrt{v^2(x) + w^2(x)}. \quad (c)$$

Przy zginaniu ukośnym linia ugięcia belki jest na ogół krzywą przestrzenną i staje się płaską tylko wtedy, gdy stosunek ugięć $v(x)/w(x)$ jest niezależny od x . W belkach pryzmatycznych i przy jednakowych warunkach podparcia w obydwóch płaszczyznach xz i yz zachodzi to wtedy, gdy wszystkie siły obciążające działają w jednej płaszczyźnie. W omawianym przykładzie (rys. 6.3) warunek ten sprowadza się do równości $\alpha_1 = \alpha_2$.

W przeprowadzonej analizie przyjęto, że usytuowanie głównych centralnych osi jest znane. Dla belek o przekroju niesymetrycznym pociąga to konieczność całej procedury opisaney w art. 4.4. Powstaje pytanie, czy tej operacji wyznaczania głównych centralnych osi nie można ominąć. Innymi słowy, chcemy określić naprężenia σ w danym przekroju belki (rys. 6.4a) znając J_y , J_z oraz J_{yz} względem centralnych, lecz niegłównych osi y , z i momenty M_y , M_z . Aby rozwiązać to zadanie, wykorzystajmy znany już fakt, że końce wektorów σ tworzą płaszczyznę przechodzącą przez początek układu. Równanie tej płaszczyzny jest więc

$$\sigma = B_z z + B_y y, \quad (d)$$

gdzie B_z , B_y nieznane na razie współczynniki. Aby je określić, wykorzystajmy to, że moment względem osi y wszystkich elementarnych sił σdA musi być równy wypadkowemu momentowi M_y , a względem osi z momentowi M_z . Wynikają stąd dwie zależności

$$-\int_A \sigma dA z = M_y, \quad -\int_A \sigma dA y = M_z. \quad (e)$$

Podstawiając do zależności (e) σ według wzoru (d)

$$B_z \int_A z^2 dA + B_y \int_A yz dA = -M_y, \quad B_z \int_A yz dA + B_y \int_A y^2 dA = -M_z$$

po uwzględnieniu znanych z rozdz. 4 definicji

$$J_y = \int_A z^2 dA, \quad J_{yz} = \int_A yz dA, \quad J_z = \int_A y^2 dA$$

otrzymujemy następujące dwa równania:

$$B_z J_y + B_y J_{yz} = -M_y, \quad B_y J_{yz} + B_z J_z = -M_z,$$

których rozwiązanie względem B_z i B_y daje wynik

$$B_z = -\frac{M_y - (M_z J_{yz}/J_z)}{J_y [1 - (J_{yz}^2/J_y J_z)]}, \quad B_y = -\frac{M_z - (M_y J_{yz}/J_y)}{J_z [1 - (J_{yz}^2/J_y J_z)]}. \quad (f)$$

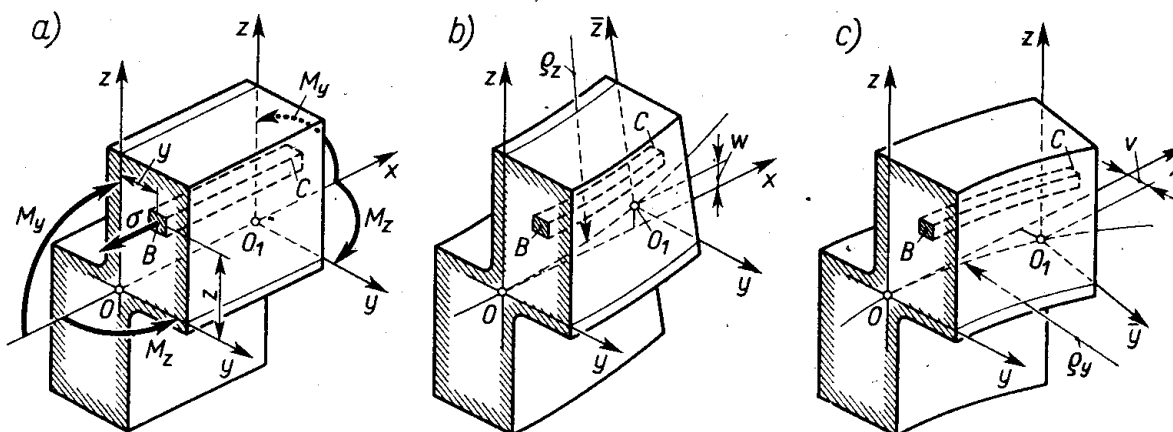
Aby uprościć te wyrażenia, wprowadzamy pomocnicze wielkości

$$\mathfrak{M}_y = \kappa \left(M_y - M_z \frac{J_{yz}}{J_z} \right), \quad \mathfrak{M}_z = \kappa \left(M_z - M_y \frac{J_{yz}}{J_y} \right), \quad \frac{1}{\kappa} = 1 - \frac{J_{yz}^2}{J_y J_z}. \quad (6.3)$$

Dzięki temu równanie (d) przyjmuje postać

$$\sigma = -\frac{\mathfrak{M}_y z}{J_y} - \frac{\mathfrak{M}_z y}{J_z}, \quad (6.4)$$

przypominającą wzór (6.1a) i przechodzącą w niego, gdy osie y, z są główne, czyli $J_{yz} = 0$. W tym ujęciu wzór (6.1a) można traktować jako szczególny przypadek zależności (6.4). Dalsze etapy badania naprężeń, a więc wyznaczenie osi obojętnej i ekstremalnych wartości σ przebiegają identycznie jak poprzednio.

Rys. 6.4. Analiza ukośnego zginania w układzie osi niegłównych

Aby określić ugięcia belki w układzie niegłównych osi y i z , wyznaczmy najpierw względne odkształcenia ε^* pewnego włókna BC przy wymuszonym zgięciu w płaszczyźnie xz (rys. 6.4b). Obraz odkształceń jest identyczny z pokazanym na rys. 5.29, wobec czego z wzoru (5.7) mamy

$$\varepsilon^* = -z/\varrho_z,$$

gdzie ρ_z — promień krzywizny osi OO_1 w płaszczyźnie xz . Podobnie przy zgięciu w płaszczyźnie xy (rys. 6.4c) otrzymamy dla badanego włókna

$$\varepsilon^{**} = -y/\rho_y.$$

Przy jednoczesnym zgięciu w obydwóch płaszczyznach całkowite wydłużenie $\varepsilon = \varepsilon^* + \varepsilon^{**}$. Uwzględniając ponadto, że ugięcia belki są małe, możemy podobnie jak w art. 5.8 napisać

$$1/\rho_z \approx w'', \quad 1/\rho_y \approx v'',$$

gdzie w i v są odpowiednio przemieszczeniami punktu osi w płaszczyznach xz i xy . W rezultacie mamy

$$\varepsilon = -zw'' - yv''. \quad (g)$$

Odpowiadające temu odkształceniu naprężenie

$$\sigma = E\varepsilon = -Ew''z - Ev''y \quad (h)$$

musi być dla wszystkich możliwych wartości y i z tożsamościowo równe wartości σ określonej wzorem (6.4), skąd wynikają zależności

$$w''(x) = \frac{\mathfrak{M}_y}{EJ_y}, \quad v''(x) = \frac{\mathfrak{M}_z}{EJ_z}, \quad (6.5)$$

wyrażające drugie pochodne wielkości v i w w funkcji pomocniczych wielkości $\mathfrak{M}_y$, $\mathfrak{M}_z$ i x określonych poprzednio i związanych z obciążeniem i geometrycznymi własnościami przekroju. Tak więc określenie linii ugięcia w układzie osi niegłównych sprowadza się do identycznych równań jak w przypadku zgięcia prostego, z tym tylko, że zamiast rzeczywistych momentów gnących M_y i M_z wchodzi wielkości pomocnicze $\mathfrak{M}_y$ i $\mathfrak{M}_z$ mające ten sam wymiar, tj. Nm, co i momenty gnące. Jeśli więc określimy przebieg $\mathfrak{M}_y(x)$ i $\mathfrak{M}_z(x)$, to linię ugięcia można wyznaczyć analitycznie lub wykreślić wykorzystując wszystkie nabyte poprzednio wiadomości.

Podany powyżej drugi wariant analizy zginania ukośnego jest lepszy od pierwszego wtedy, gdy układ niegłównych osi y , z jest w jakiś szczególny sposób wyróżniony spośród innych. Taką sytuację mamy na przykład w profilu zetowym, kątowniku itp.

Zadania

1. Na wspornikową belkę o przekroju skrzyńkowym działa prostopadła do csi siła $P = 4$ kN (rys. 6.5) o zmiennym kierunku ($0 \leq \alpha \leq 2\pi$). Obliczyć maksymalne naprężenie w niebezpiecznym przekroju belki. Wyznaczyć tor punktu A , gdy α zmienia się od 0 do 2π .

Odp. Niebezpieczny jest przekrój B , albowiem i M_y , i M_z są tam ekstremalne. Z kolei w tym przekroju niebezpieczny jest punkt I o współrzędnych $y_1 = 5$ cm i $z_1 = 7,5$ cm. Podstawiając do (6.1a) $M_y = 4000 \cdot 1,5 \cos \alpha$, $M_z = 4000 \cdot 1,5 \sin \alpha$, $J_y = 753$ cm⁴, $J_z = 399$ cm⁴ oraz y_1 i z_1 mamy w wyniku

$$\sigma_s = -59,8 \cos \alpha - 75,3 \sin \alpha = -96,1 \sin(\alpha + 38,5^\circ) \text{ MPa}.$$

Tak więc maksymalne σ_s są $\pm 96,1$ MPa i występują, gdy $\alpha = 231,5^\circ$ lub $\alpha = 51,5^\circ$. Te same maksymalne naprężenia, tylko przesunięte w fazie, wystąpią w narożach 2, 3 i 4 przekroju B .

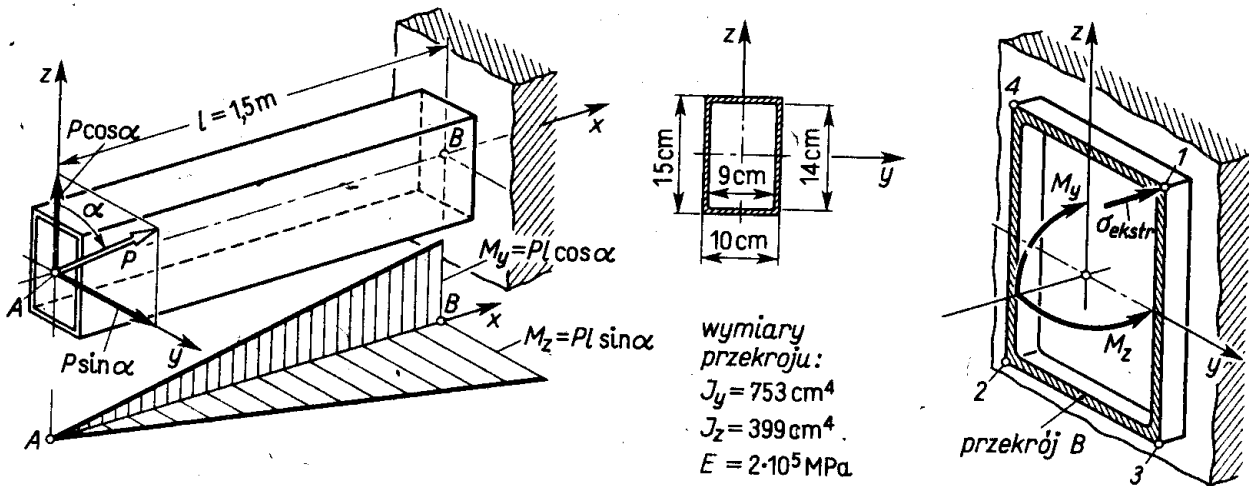
Ugięcia w_A i v_A (rys. 6.3) według wzoru (5.25) są (w mm)

$$w_A = P \cos \alpha l^3 / 3EJ_y = 3,00 \cos \alpha, \quad v_A = P \sin \alpha l^3 / 3EJ_z = 5,65 \sin \alpha.$$

Po wyrugowaniu kąta α otrzymujemy stąd

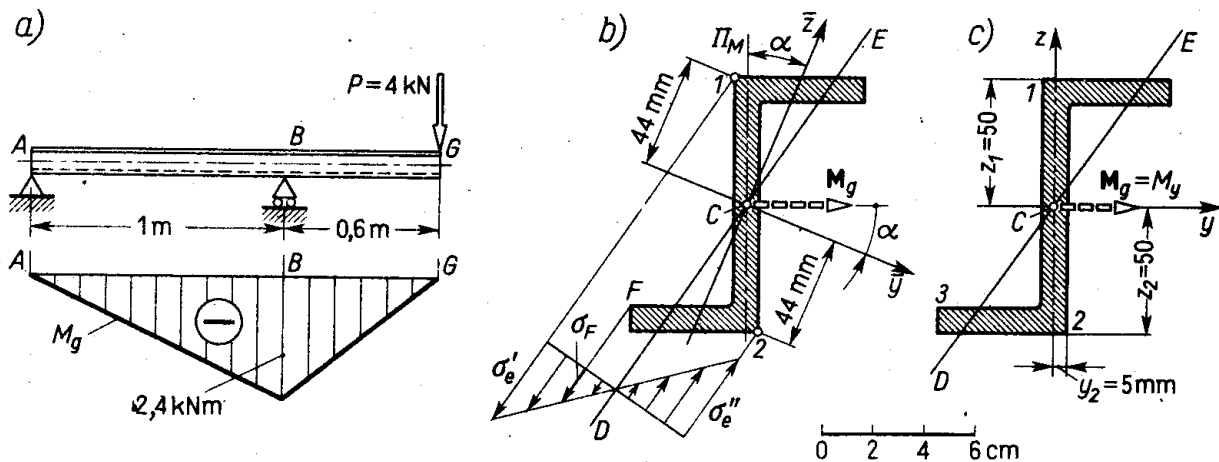
$$(w_A/3,00)^2 + (v_A/5,65)^2 = 1,$$

a więc tor punktu A jest elipsą o półosiach 5,65 mm i 3,00 mm.

Rys. 6.5. Przykład analizy zginania ukośnego w układzie osi głównych

2. Wyznaczyć σ_e w niebezpiecznym przekroju belki (rys. 6.6). Dane główne centralne momenty $J_y = 283 \text{ cm}^4$, $J_z = 25 \text{ cm}^4$ oraz $\alpha = 22,2^\circ$.

Rys. 6.6. Konfrontacja metod analizy zginania ukośnego

a) szkic belki; b) układ głównych, centralnych osi $\bar{y}$, $\bar{z}$; c) układ osi y , z z centralnych, lecz niegłównych.

Rozwiązanie. Ekstremalny moment gnący (M_g) = 2400 N m działa w przekroju B , jego wektor jest do płaszczyzny rysunku prostopadły. Po narysowaniu tego przekroju, umiejscowieniu głównych osi $\bar{y}$ i $\bar{z}$ oraz wektora M_g (rys. 6.6b) określamy z (6.2) położenie osi obojętnej ECD , a mianowicie⁽¹⁾

$$\bar{z} = -\bar{y} (283/25) \operatorname{tg} (-22,2^\circ) = 4,61\bar{y},$$

a więc oś ta biegnie w I i III ćwiartce układu osi $\bar{y}$, $\bar{z}$. W porównaniu z M_g jest ona obrócona w stronę osi $\bar{z}$, bo $J_z < J_y$. Widać, że najbardziej odległe od osi ECD są punkty I i 2 , których współrzędne odczytane z rysunku są $\bar{y}_1 = -\bar{y}_2 = -2,4 \text{ cm}$, $\bar{z}_1 = -\bar{z}_2 = 4,4 \text{ cm}$. Podstawiając te dane do wzoru (6.1b) przy uwzględnieniu, że $M_g < 0$ (przeciwnie niż na rys. 6.1), mamy

$$\sigma'_e = 122 \text{ MPa}, \quad \sigma''_e = -122 \text{ MPa}$$

⁽¹⁾ Kąt $\alpha = -22,2^\circ < 0$, gdyż jest przeciwny do podanego na rys. 6.1.

odpowiadające punktom 1 i 2. Dla innych punktów, np. punktu F , wartość σ_F odczytujemy z wykresu podającego rozkład naprężeń w kierunku prostopadłym do osi obojętnej.

Przerobiony przykład unaocznia nieodzowne w zagadnieniach zginania ukośnego operowanie rysunkiem przekroju. Szczególnie ważne jest prawidłowe naniesienie kierunków głównych centralnych osi i wektora momentu M_p .

3. Powtórzyć zadanie 2, stosując układ osi y, z , centralnych niegłównych (rys. 6.6c). Dane $J_y = 246 \text{ cm}^4$, $J_z = 61,5 \text{ cm}^4$, $J_{yz} = 90 \text{ cm}^4$.

Rozwiązanie. W takim układzie osi: $M_y = -2400 \text{ N m}$, $M_z = 0$ (rys. 6.4a). Wielkości pomocnicze obliczone z (6.3) są

$$\kappa = 2,15, \quad \mathfrak{M}_y = -5,16 \text{ kNm}, \quad \mathfrak{M}_z = 1,89 \text{ kNm},$$

i po podstawieniu ich do wzoru (6.4) mamy

$$\sigma = 2100z - 3070y \quad (\text{MPa, gdy } y \text{ i } z \text{ w m}).$$

Równanie osi obojętnej ECD otrzymamy biorąc $\sigma = 0$, skąd

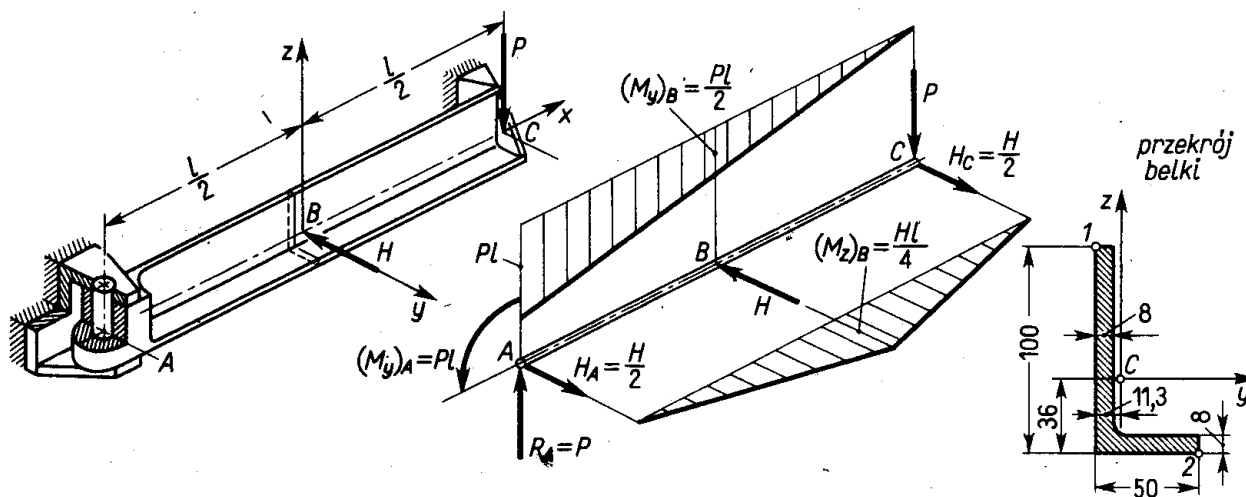
$$z = 1,46y,$$

której przebieg jest taki sam jak na rys. 6.6b. Naprężenie σ_e w punkcie 1 ($y_1 = -0,5 \text{ cm}$, $z_1 = 5,0 \text{ cm}$) jest

$$\sigma_e = 2100 \cdot 5 \cdot 10^{-2} + 3070 \cdot 0,5 \cdot 10^{-2} \approx 121 \text{ MPa}$$

i w granicach błędów rachunkowych pokrywa się z wynikiem poprzednim.

4. Udowodnić (bez rachunków), że przy ukośnym zginaniu pryzmatycznej belki obciążonej tylko siłami skupionymi bądź momentami (rys. 6.7) niebezpieczny jest jeden z przekrojów A, B, C , a nie żaden pośredni.

Rys. 6.7. Przykład liczbowy; określenie reakcji i M_y oraz M_z

Dane: $P = 2 \text{ kN}$, $H = 2 \text{ kN}$, $l = 1 \text{ m}$, $J_y = 116 \text{ cm}^4$, $J_z = 19,5 \text{ cm}^4$, $J_{yz} = -26,7 \text{ cm}^4$, $E = 2 \cdot 10^5 \text{ MPa}$.

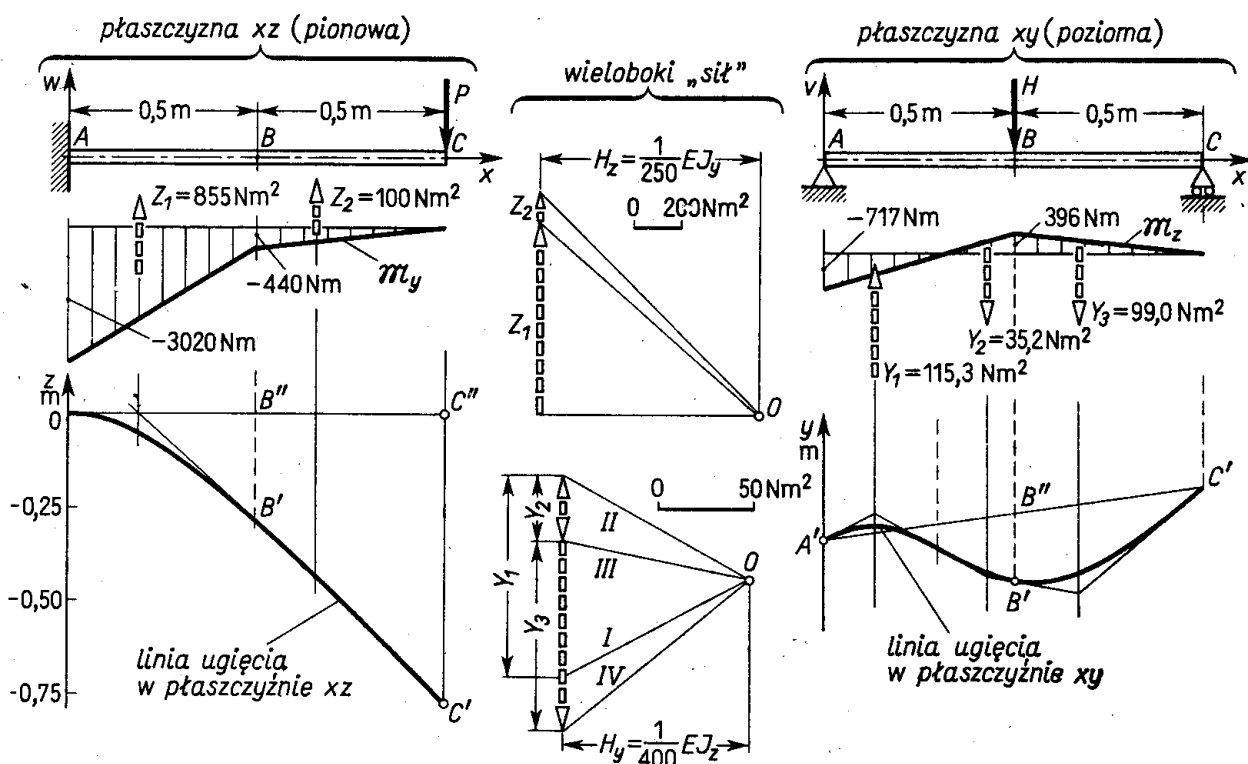
Rozwiązanie. Przy takim obciążeniu na kolejnych odcinkach belki momenty M_y i M_z oraz utworzone z nich $\mathfrak{M}_y$ i $\mathfrak{M}_z$ są liniowymi funkcjami x . Naprężenie σ w pewnym włóknie ($y = \text{const}$, $z = \text{const}$) na danym odcinku jest też liniową funkcją x , a więc mającą ekstremum na końcu lub początku tego odcinka, czyli w przekroju przyłożenia obciążenia, c.b.d.d. Spostrzeżenie to ogranicza liczbę koniecznych do zbadania przekrojów belki.

5. Obliczyć σ_e w przekroju B belki z rys. 6.7.

Odp. $M_y = -1 \text{ kN m} < 0$, $M_z = 0,5 \text{ kN m} > 0$ (porównaj rys. 6.4a); wielkości pomocnicze $\kappa = 1,510$, $\mathfrak{M}_y = -440 \text{ N m}$, $\mathfrak{M}_z = 396 \text{ N m}$; z wzoru (6.4) $\sigma = 379z - 2030y$ (MPa, gdy y i z w m); równanie osi obojętnej $z = 5,35y$, niebezpieczny jest punkt 2 ($y = 3,87 \text{ cm}$, $z = -3,6 \text{ cm}$), w którym $\sigma_e = 92,3 \text{ MPa}$.

6. Wyznaczyć linię ugięcia belki (rys. 6.7). W płaszczyźnie xz belka ta jest wspornikowa utwierdzona w A , w płaszczyźnie yz jest ona belką na podporach A i C .

Rozwiązanie. Warunki podparcia wyróżniają tu szczególnie układ osi niegłównych y, z i dlatego wykorzystamy metodę wykreślną opierając się na wzorach (6.5). Wykresy $\mathcal{M}_y$ i $\mathcal{M}_z$ są złożone z odcinków prostych (zadanie 4) i do ich określenia wystarczy znać rzędne w przekrojach A, B, C . W przekroju C jest $(\mathcal{M}_y)_C = (\mathcal{M}_z)_C = 0$. W przekroju B jest $(\mathcal{M}_y)_B = -440 \text{ N m}$, $(\mathcal{M}_z)_B = 396 \text{ N m}$ (zadanie 5), wreszcie w przekroju A jest $(\mathcal{M}_y)_A = -3020 \text{ N m}$ i $(\mathcal{M}_z)_A = -717 \text{ N m}$, gdyż $M_y = -2 \text{ kN m}$, a $M_z = 0$. Mając te dane budujemy wykresy $\mathcal{M}_y(x)$ i $\mathcal{M}_z(x)$ (rys. 6.8) i znaną już metodą

Rys. 6.8. Przykład liczbowy: wykreślnie wyznaczenie linii ugięcia

wykreślną wyznaczamy linie ugięcia w obydwóch płaszczyznach, przy czym przyjęto zamiast rzeczywistych $EJ_y = 2,32 \cdot 10^5 \text{ N m}^2$ i $EJ_z = 0,39 \cdot 10^5 \text{ N m}^2$ odpowiednie sztywności 250 i 400 razy mniejsze. Dla przykładu przeliczmy ugięcie w przekroju B . W płaszczyźnie xz odcinek $B''B'$ w skali rysunku belki jest 27,5 cm, a w płaszczyźnie xy jest 18 cm, skąd otrzymujemy

$$w_B = 27,5/250 = 1,10 \text{ mm}, \quad v_B = 18/400 = 0,45 \text{ mm},$$

a wypadkowe przemieszczenie

$$f_B = \sqrt{v_B^2 + w_B^2} = 1,19 \text{ mm}.$$

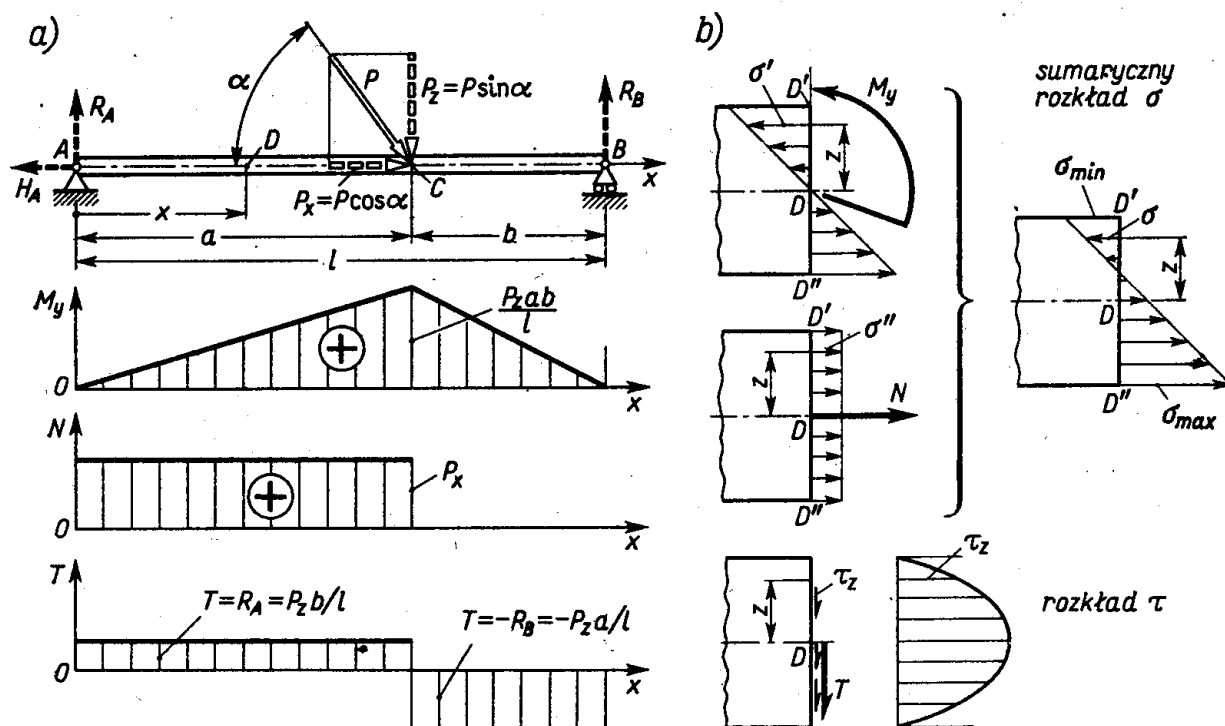
Konfrontując rys. 6.7 i 6.8 widzimy, że punkt B przesuwa się pionowo do dołu i poziomo⁽¹⁾ w kierunku siły H .

⁽¹⁾ Układ osi xv na rys. 6.8 przyjęto tak, że zwroty osi v i y są zgodne. Odcinek $B''B'$ odpowiada $v < 0$, czyli w kierunku siły H .

6.2. Zginanie prętów krępych przy istnieniu sił wzdłużnych

Zginanie z jednoczesnym ściskaniem lub rozciąganiem występuje, gdy siły obciążające są nachylone do osi pręta (rys. 6.9a). Przypadek taki sprowadzamy do superpozycji rozpatrzonych już przypadków. Widzimy bowiem, że P_z wraz z reakcjami R_A i R_B przedstawia

Rys. 6.9. Analiza jednoczesnego zginania i rozciągania

poprzeczne zginanie, w którym wysiłek przekroju stanowią podane wykresami: siła tnąca T i moment gnący M_y . Siła P_x wraz z reakcją $H_A = P_x$ przedstawia znany z rozdz. 2 przypadek rozciągania, w którym wysiłek przekroju stanowi siła wzdłużna N o przebiegu podanym na wykresie. Rozkłady naprężeń odpowiadające tym przypadkom składowym (rys. 6.9b) określamy ze znanych już zależności. Jeśli zgięcie jest proste, to w obranym przekroju D naprężenia σ' i τ_z odpowiadające zginaniu wyznaczamy z wzorów (5.14) i (5.18), tj.

$$\sigma' = -M_y z / J_y, \quad \tau_z = T S_y^{(z)} / J_y b_z,$$

podczas gdy odpowiadające rozciąganiu naprężenia σ'' są

$$\sigma'' = N / A.$$

Zgodnie z zasadą superpozycji, przy jednoczesnym zginaniu i rozciąganiu mamy w obranym włóknie naprężenia normalne

$$\sigma = \sigma' + \sigma'' = (N/A) - (M_y z / J_y), \quad (6.6)$$

a naprężenia τ_z zostają jak powyżej. Ekstremalne naprężenia normalne występują w skraj-

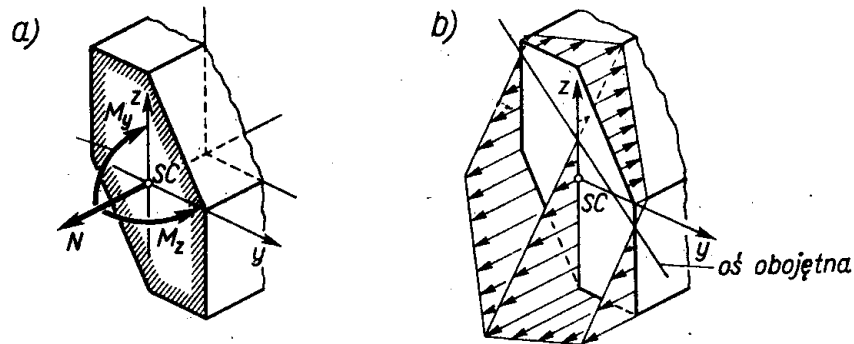
nych włóknach D' i D'' i przy wykorzystaniu pojęcia wskaźników wytrzymałości W_y' i W_y'' są

$$\sigma_{\min} = \frac{N}{A} - \frac{M_y}{W_y'}, \quad \sigma_{\max} = \frac{N}{A} + \frac{M_y}{W_y''}. \quad (6.7)$$

W przypadku ukośnego zginania i jednoczesnego rozciągania lub ściskania (rys. 6.10) naprężenia od zginania określamy z wzorów (6.1a) lub (6.4), zależnie od tego, czy centralne osie y , z są głównymi, czy też nie. W wyniku mamy odpowiednio

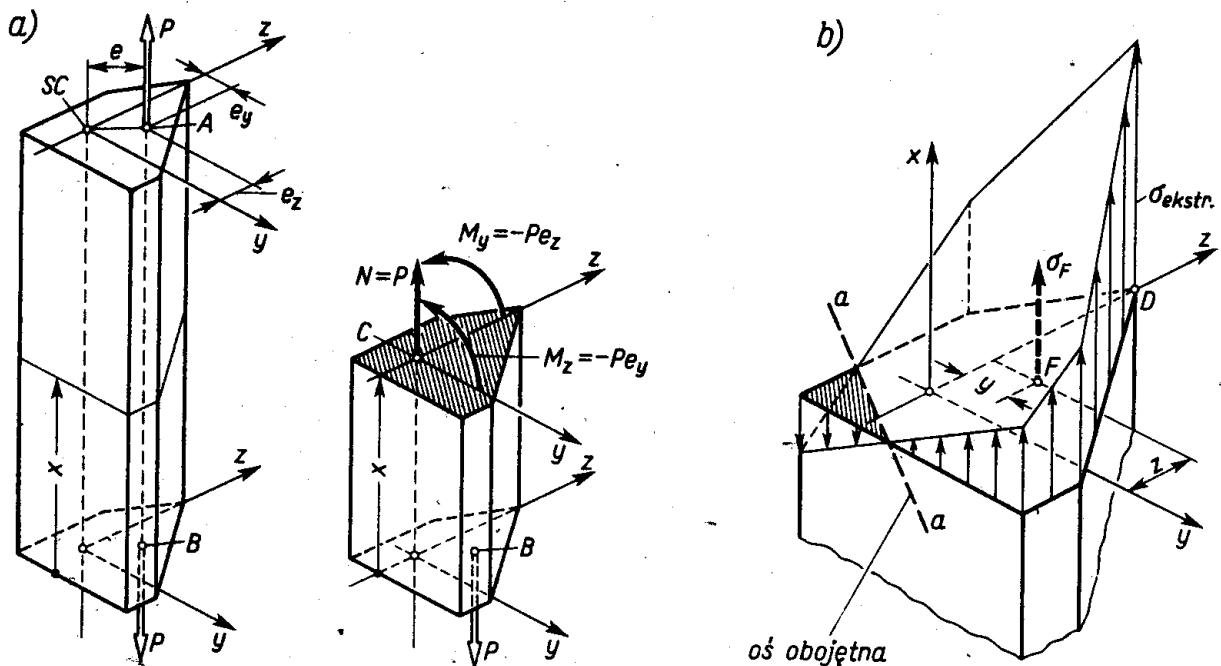
$$\sigma = \frac{N}{A} - \frac{M_y z}{J_y} - \frac{M_z y}{J_z} \quad \text{lub} \quad \sigma = \frac{N}{A} - \frac{\mathfrak{M}_y z}{J_y} - \frac{\mathfrak{M}_z y}{J_z}, \quad (6.8)$$

gdzie wielkości $\mathfrak{M}_y$ i $\mathfrak{M}_z$ określone są wzorami (6.3).

Rys. 6.10. Jednoczesne zginanie ukośne i rozciąganie

Szczególnym przypadkiem zginania i jednoczesnego rozciągania lub ściskania jest *mimośrodowe rozciąganie lub ściskanie*, gdy obciążenie pręta stanowią siły wzdłużne równoległe do jego osi (rys. 6.11a). Odległość e między linią działania siły a osią nazywamy

Rys. 6.11. Analiza mimośrodowego rozciągania

mimośrodem siły. Prowadząc myślowy przekrój i badając równowagę odciętej części otrzymujemy następujące składowe wysiłku tego przekroju:

$$N = P, \quad M_y = -Pe_z, \quad M_z = -Pe_y, \quad (a)$$

przy czym ujemne wartości M_y i M_z wynikają z konfrontacji rys. 6.11 i 6.10. Zakładając, że osie y i z są centralne główne, mamy z wzoru (6.8) dla pewnego punktu F przekroju wartość σ_F

$$\sigma_F = \frac{P}{A} + \frac{Pe_z z}{J_y} + \frac{Pe_y y}{J_z}, \quad (b)$$

skąd wynika, że końce wektorów σ_F tworzą płaszczyznę. Aby wyznaczyć ekstremalne naprężenie σ_e , celowe jest znaleźć naprzód oś obojętną $a-a$, dla której $\sigma_F = 0$, tj.

$$(1/A) + (ze_z/J_y) + (ye_y/J_z) = 0, \quad (c)$$

a następnie określić taki punkt D , którego odległość od prostej $a-a$ jest ekstremalna (porównaj rozumowanie w art. 6.1, rys. 6.2b).

Z zależności (c) wynika, że oś obojętna nie przechodzi przez środek ciężkości przekroju. Zależności tej nadajemy inną postać wprowadzając nowe pojęcie *promieni bezwładności* i_y, i_z względem centralnych głównych osi y i z

$$i_y = \sqrt{\frac{J_y}{A}}, \quad i_z = \sqrt{\frac{J_z}{A}}. \quad (6.9)$$

Dzięki czemu zamiast (c) możemy napisać

$$\frac{e_z z}{i_y^2} + \frac{e_y y}{i_z^2} + 1 = 0. \quad (6.10)$$

Z zależności tej widać, że przy dostatecznie małych mimośrodkach e_y i e_z oś obojętna jest przesunięta poza obręb materialnego przekroju pręta. To oznacza, że na całym przekroju działają jednoimienne naprężenia. Przypadek taki ma duże znaczenie w konstrukcjach inżynierskich, w których stosowane są materiały, jak cegła lub beton, mające małą wytrzymałość na rozciąganie i wielokrotnie większą wytrzymałość na ściskanie. W konstrukcjach takich pożądanym jest, aby przy mimośrodkowym ściskaniu pręta naprężenia na całym polu przekroju były ściskające. Spełnienie tego warunku jest możliwe, gdy mimośród siły nie wykracza poza pewne granice. W konstrukcjach maszynowych zagadnienie to nie ma dużego znaczenia.

Ekstremalne naprężenia σ_e , określone z wzorów (6.7) lub (6.8), umożliwiają ocenę bezpieczeństwa ustroju. Jak wiemy bowiem z rozdz. 5, punkty przekroju, w których występują σ_e , są wolne od naprężeń stycznych.⁽¹⁾ Właściwości tej nie zmienia istnienie siły wzdłużnej i kryterium bezpieczeństwa, tj. $\sigma_e \leq k_r$ lub $\sigma_e \leq k_c$ zostaje bez zmiany. Jest rzeczą oczywistą, że kryterium to musi być spełnione we wszystkich przekrojach, z czym, podobnie jak i w zginaniu belek, wiąże się poszukiwanie tzw. przekrojów niebezpiecznych.

⁽¹⁾ Z wyłączeniem przekrojów cienkościennych (rozdz. 13).

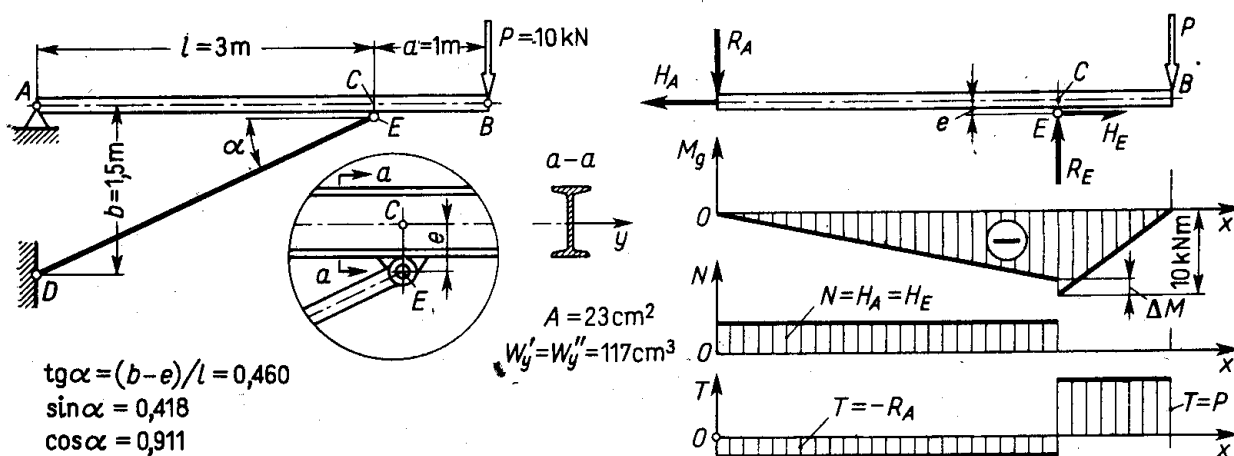
Zadania

1. W belce (rys. 6.9) $P = 10 \text{ kN}$, $l = 3 \text{ m}$, $a = 2 \text{ m}$, $\alpha = 30^\circ$. Wyznaczyć naprężenia σ_e w niebezpiecznym przekroju, jeśli belka jest rurą o wymiarach $d_w = 14 \text{ cm}$, $d_z = 16 \text{ cm}$.

Odp. $P_x \approx 8,7 \text{ kN}$, $P_z = 5 \text{ kN}$, $W'_y = W''_y = \pi(d_z^4 - d_w^4)/32d_z = 167 \text{ cm}^3$, $A = 47 \text{ cm}^2$; niebezpieczny przekrój tuż z lewej strony punktu C , gdzie $N = 8,7 \text{ kN}$, $M_y = 3,33 \text{ kN m}$; z wzoru (6.7)

$$\sigma_e = (8,7 \cdot 10^3 / 47 \cdot 10^{-4}) + (3,33 \cdot 10^3 / 167 \cdot 10^{-6}) = 21,8 \text{ MPa}.$$

2. Nieważka dwuteowa belka ACB (rys. 6.12) podparta jest prętem DE , przy czym przegub E jest umocowany na belce mimośrodkowo ($e = 12 \text{ cm}$). Wyznaczyć σ_e w niebezpiecznym przekroju belki.

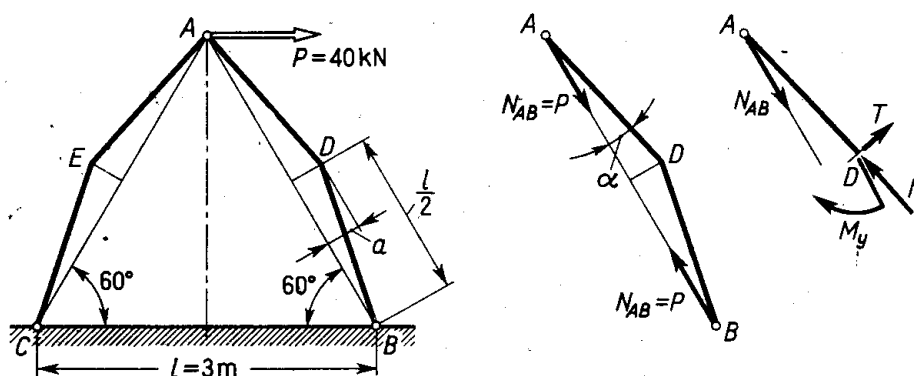

Rys. 6.12. Przykład liczbowy

Rozwiązanie. Istotne w tym zadaniu jest zbadanie roli mimośrodu e . Z warunku równowagi momentów względem A mamy ściskającą siłę w pręcie DE : $N' = P(l + a) / b \cos \alpha = 29,4 \text{ kN}$. Na belkę w punkcie E działają składowe $R_E = N' \sin \alpha = 12,3 \text{ kN}$ i $H_E = N' \cos \alpha = 26,7 \text{ kN}$. Wykres M_g ma w punkcie C przeskok ΔM , albowiem dla przekroju tuż na prawo od punktu C jest $M_g = Pa = 10 \text{ kN m}$, natomiast w przekroju tuż na lewo od tego punktu jest $M'_g = Pa - H_E e = 6,8 \text{ kN m}$. Badając σ_e w pierwszym przypadku mamy $\sigma_e = 10 \cdot 10^3 / 117 \cdot 10^{-6} = 85 \text{ MPa}$, natomiast w przekroju drugim $\sigma_e = (H_E / A) + [(Pa - H_E e) / W_y] \approx 70 \text{ MPa}$. Niebezpieczny jest więc przekrój tuż z prawej strony C .

3. W dwuprętowej kratownicy (rys. 6.13) ze względów konstrukcyjnych pręty nie są proste, lecz załamane, tj. AEC i ADB ($a = 20 \text{ cm}$). Jaki wzrost naprężeń spowoduje taka modyfikacja? W obliczeniach przyjąć $A = 23 \text{ cm}^2$, $W'_y = W''_y = 117 \text{ cm}^3$.

Odp. Pierwotnie pręt AB był ściskany, pręt AC rozciągany, przy czym $N_{AC} = -N_{AB} = P = 40 \text{ kN}$,

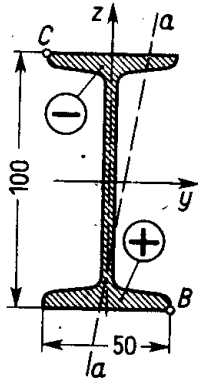

Rys. 6.13. Przykład liczbowy

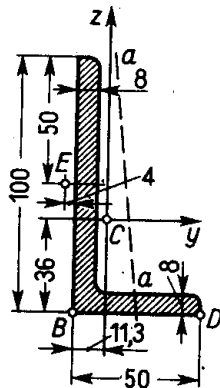
a naprężenia $\sigma = P/A = 17,4$ MPa. Po modyfikacji każdy z prętów jest zginany i jednocześnie ścisany lub rozciągany, przy czym siły obciążające zostają bez zmian. W niebezpiecznym przekroju tuż obok wierzchołka D (lub E)

$$M_y = N_{A3} a = 8,0 \text{ kNm}, \quad N = N_{AB} \cos \alpha = 39,6 \text{ kN},$$

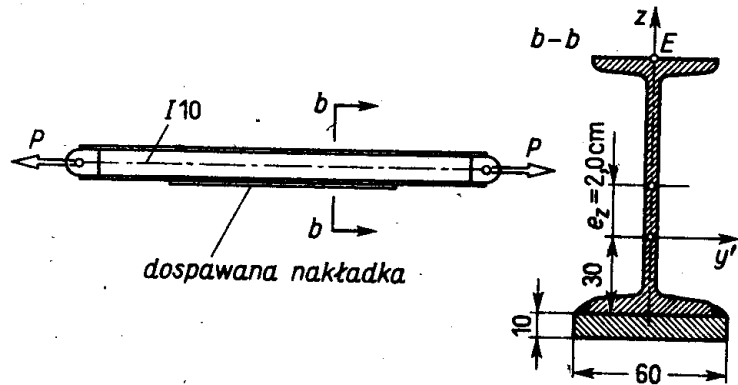
a ekstremalne naprężenia $\sigma_e = -(N/A) - (M_y/W_y) = -85,5$ MPa są prawie 5-krotnie większe od pierwotnych. Stwierdzenie to dobitnie ilustruje ujemne skutki tego rodzaju modyfikacji.

Rys. 6.14.

Rys. 6.15.

Rys. 6.16.

4. Dwuteówka (rys. 6.14), dla której $J_y = 171 \text{ cm}^4$, $J_z = 12,2 \text{ cm}^4$, $A = 10,6 \text{ cm}^2$, ścisana jest siłą $P = 20 \text{ kN}$ przyłożoną w punkcie C . Wyznaczyć położenie osi obojętnej oraz ekstremalne naprężenia ścisające i rozciągające.

Odp. Równanie osi obojętnej $a-a$: $0,31z - 2,17y + 1 = 0$. Ekstremalne ścisające naprężenia -151 MPa w punkcie C , ekstremalne rozciągające 113 MPa w punkcie B .

5. Nierównoramienny kątownik ($J_y = 116 \text{ cm}^4$, $J_z = 19,5 \text{ cm}^4$, $J_{yz} = -27,6 \text{ cm}^4$, $A = 11,5 \text{ cm}^2$) rozciągany jest siłą P przyłożoną w punkcie E (rys. 6.15). Jaka może być ta siła, aby było $|\sigma_e| < 140$ MPa.

Rozwiązanie. Musimy tu stosować drugi z wzorów (6.8), gdyż centralne osie y , z nie są główne. Biorąc z rysunku $e_y = -1,53 \text{ cm}$, $e_z = 1,4 \text{ cm}$ i zakładając $P_0 = 1 \text{ kN}$ mamy z wzorów (a): $N = 1 \text{ kN}$, $M_y = -14 \text{ Nm}$, $M_z = 15,3 \text{ Nm}$, a z wzorów (6.3)

$$\kappa = 1,510, \quad \mathfrak{M}_y = 11,6 \text{ Nm}, \quad \mathfrak{M}_z = 18,1 \text{ Nm}.$$

Podstawiając te dane do drugiego wzoru (6.8) mamy

$$\sigma = 0,87 - 10,0z - 92,9y \quad (\text{MPa, gdy } y \text{ i } z \text{ w m}).$$

Z obrazu osi obojętnej $a-a$ na rysunku przekroju wynika, że niebezpieczny jest punkt D ($y = 3,87 \text{ cm}$, $z = -3,6 \text{ cm}$), w którym $\sigma_D = 0,87 + 0,36 - 3,59 = -2,37$ MPa. Aby spełnić warunek $\sigma_e = 140$ MPa, musimy P_0 zwiększyć w stosunku $140/2,37 = 59,1$, skąd szukana wartość $P \approx 59 \text{ kN}$.

6. W celu zmniejszenia naprężeń w rozciąganej dwuteówce (wymiary jak w zadaniu 4) dospawano jednostronnie nakładkę (rys. 6.16). Czy takie rozwiązanie odpowiada zamierzeniom?

Odp. Nie. W konstrukcji pierwotnej $\sigma_0 = P/A$; w zmodyfikowanej środek ciężkości przekroju $b-b$ ulega przesunięciu, a mimośród $e_z = 2,0 \text{ cm}$. Dla przekroju $b-b$ jest $J'_z = 287 \text{ cm}^4$, $A' = 16,6 \text{ cm}^2$ i z wzoru (b) dla punktu E mamy $\sigma_E = 1,15(P/A) = 1,15\sigma_0$.